

Torfinn Normann Hageland: *Det gamle eikdølsmålet. Det gamle målføret i Eiken sokn og i øvre del av Hægebostad sokn*. Eiken: Eiken sogelag, 2023. 224 sider (ill.).

Dette er ei bok om det tradisjonelle målføret i Eiken sokn i Vest-Agder. I boka har ordtilfanget fått særleg stor plass. Derfor er dette noko ein kan kalle ei grammatikk-, ord- og namnebok.

Forfattaren Torfinn Normann Hageland er ein av dei fremste kjennarane av tradisjonelle målføre og stadnamn på Agder i dag. Han har tidlegare gitt ut fleire omfangsrrike kvalitetsbøker om faste og immaterielle kulturminne i landsdelen, og Eiken sokn er eit område han har granska særleg inngåande gjennom fleire tiår.

I føreordet skriv forfattaren at «det gamle eikdølsmålet likna mykje på nynorsk etter eldre rettskriving, men med eit kabinett av meir eller mindre lokale ord og uttalereglar.» I ordlistene er det lagt vinn på å få med lokale og gamaldagse ord og uttrykk. Kjeldene er ordlister i bygdebøker i tillegg til ordbøkene frå Aasen og Ross.

Fremst i boka finn ein grammatikk-delen, som gjer greie for lydsystem og formverk. Deretter kjem ei alfabetisk ordna ordsamling på godt over 2000 oppslagsord, med nynorsk forklaring; gjerne illustrert med eksempel på bruk. Til mange av orda er det opplyst om utbreiing. Allment utbreidde ord er markerte med *ei* stjerne, meir regionale ord har *to* stjerner, og ord som gjeld lokalt for ein del av Agder har *tre* stjerner. Etter denne 'hovudordlista' kjem fleire tematisk ordna ordlister med denne inndeling: personkarakteristikkar, forsterkande ord, barneleikar, musikk, planter, vêt og føre, overnaturlige skapningar, skyldfolk, hus, sengetøy, bunad, husdyr, matstell, utstyr til hest, andre gjenstandar. Orda i dei tematisk ordna listene er for det meste ikkje å finne i hovudordlista. Desse listene utgjer derfor eit stort og verdfullt tillegg.

Etter denne første halvdelen av boka kjem ein bolk med illustrasjonar, fine fotografi av mange ulike landbruks- og hushaldsreiskapar, fleire i fargar. Deretter kjem noko spesielt som det er verd å merke seg: ei nynorsk-eikdølsk ordliste, altså ei ordliste over moderne nynorske ord med omsetjing til gammalt eikdølsmål. Hageland får her belyst ei side ved talemålsendring, tap av ord og idiom, som er lite utforska. Nokre smakebitar herifrå (i bokstavrett sitat):

abortera (verb): 1) Om menneske: *fara idda* (= fara ille). *Håo fåor idda. Håo he visst fare idda.* 2) Om dyr: *kasta. Kjyrè he kasta kålven.*

eller: *hell. Vi dô ha den hell den?*

golv (substantiv): *tile n. Tile* når det er av tre, men *golv* når det er av jord.

issvull (substantiv): *isjogle m., jogle m.* (begge med open o)**.

jerv (substantiv): *bjødnserv m.* (= bjørnserv) (pattedyrart).

På sidene 168 og 169 er det ei liste over lokale personnamn, på same måten ordna frå nynorsk (eller dansk-norsk?) til dialekt. Her vil det oppstå eit normeringsproblem og oppslagsformer som er diskutabile, det er no så. Nokre døme herifrå: «Anders var skriveform, *Andres* var daglegtalen (ikkje trykk på 2. staving).» «Asbjørn var skriveform, *Asbjenn* var daglegtalen.» Likeeins Karen/*Kari*, Elling/*Edding*, Tjodgeir/*Tjåge*, Åshild/*Åsel*, Åsulv/*Øsu*.

Resten av boka (side 171–224) har tittelen «Stadnamn i Eiken sokn». Det er ei alfabetisk ordna liste over stadnamn som treng ei forklaring, og der forfattaren stør seg på kjelder frå blant anna Ivar Aasen og O. A. Høeg, og namnegranskarar som Rygh, Hovda, Sandnes, Stemshaug og Særheim. Nokre eksempel herifrå (i bokstavrett sitat):

Dannemark under Vatne. Det er eit vanleg namn på ei lita flat eng som endar i ein spiss, slik som kartet over Danmark. Jf. SNS.

Drivmyr under Bryggesåk. Driv kjem av drift. Samlingsplass for fe-drifter [...]

Drøkedalen (Drøgedalen) under Bryggesåk. *Eit drøk* (eit drøg) er nok i dette tilfellet ei tømmerselepe. Jf. NG om gardsnamnet Dragedalen. Sjå innleiinga om *harde konsonantar*.

Harkjet (Harket) under Skeie. *Eit hark* tyder eit skrap, noko som ikkje er stort verd. Det kan også tyda skrotemark. Jf. NO.

Sjålgjætslå (Sjølvgjetsla) fleire stader. Område som var så sjølvgjerd med naturlege hefte og ufser at hjuringane kunne ta det rolegare med gjetinga.

I boka legg ein merke til at Sankt Olav er funne i mange namn i Eiken: *Sankt Olas bord og forsete, Sankt Olas fot, Sankt Olas gryta, Sankt Olas hogg, Sankt Olas kjelda.*

Føremålet har vore å gi ei beskriving av eit tradisjonelt målføre på indre Agder, med særskild vekt på korleis dette syner seg i ordtilfanget og i lokal namneskikk, både personnamn og stadnamn. Noko ein kunne ha ønskt, var ei liste over forkortingar framme og ei samla liste over kjeldene bak. Forfattaren brukar ei noko enkel lydskrift, men opplysningane om uttale er likevel såpass presise at ein som regel ikkje er i tvil. Sjølv om forfattaren kan seiast å ha valt ei noko enkel og popularisert løysing på visse ting, rokkar ikkje dette ved det hovudintrykket som resultatet samla sett gir. Boka *Det gamle eikdølsmålet* av Torfinn N. Hageland er eit originalt, omfangsrikt, gjennomarbeidd og mykje solid fagleg arbeid, både når det gjeld behandlinga av ordtilfanget og når det gjeld framstillinga og analysane av namnetilfanget. Her er det mykje å glede seg over for dei språkinteresserte, anten ein er lek eller lærd.

Vidar Haslum